

Tussen **kracht** en *kwetsbaarheid*

Reizigers, Sinti en Roma
in detentie
en verwanten thuis

T *Tijdens detentie zicht op de toekomst houden*

Een jong gezin is voor het eerst in jaren een stabiel gezinsleven aan het opbouwen. Na jarenlang rondtrekken van plaats naar plaats is er nu woonruimte en begeleiding. Vader moet nog een oude gevangenisstraf uitzitten. Ze maken zich hier grote zorgen over en willen aanvankelijk weer weg gaan om dit te ontlopen. Na veel gesprekken samen met hen besluiten ze dat het beter is om de straf 'uit de weg te ruimen' door hem uit te gaan zitten. Er wordt extra ondersteuning geregeld voor moeder die nu een tijd haar kinderen alleen moet opvoeden, naar school brengen, etc. Ook met vader wordt tijdens de detentieperiode contact onderhouden door regelmatige bezoeken. Zo blijft de blik naar voren op een stabiele toekomst, school en rust voor de kinderen, ondanks de zware detentieperiode.

*Waarom bamboe?
Kwetsbaar in de groei
Buigzaam*

Krachtig in aantal, tijd en sterke wortels

Inhoud

Inleiding	4
A Binnen & Buiten	5
1 Wat is 'Binnen & Buiten'?	5
2 De initiatiefnemers	5
PWN	5
Justitiepastoraat	6
B Begrijpen begint met weten: reizigers, Sinti, Roma	7
1 Overeenkomsten	7
Nomadische oorsprong	7
Vrijheid en familieverbondenheid	8
Religiositeit	8
Kostwinning	8
Impact van WOII	9
2 Verschillen	10
Reizigers	10
Sinti	11
Roma	12
3 Opbouwen van een relatie	13
C Laveren tussen kracht en kwetsbaarheid	14
1 Kwetsbaarheid	14
2 Leven en overleven	14
Wantrouwen	14
Vertrouwen	15
Verbinding	15
3 Kansen	16
Op zoek naar wat er nodig is	16
Beeldvorming bepaald door kennis	16
D Het project 'Binnen & Buiten' in drie fases	17
E Informatiemateriaal beschikbaar bij PWN	18
F Relevante namen en contactgegevens	19

Inleiding

'Binnen & Buiten': Informatie - Communicatie - Relatie

Informatie is belangrijk om te weten wie mensen zijn en wat mensen nodig hebben of kunnen bieden.
Wie reizigers, Sinti of Roma zijn is niet bij iedereen bekend.
Wat voor hen belangrijk is wordt niet altijd begrepen.
Tijdens een detentieperiode komen de families buiten en de mensen die gedetineerd zijn op afstand van elkaar.
Wie kan welke hulp bieden?
Wie is betrouwbaar?
Hoe zit dat in de wereld 'buiten'?
Hoe werkt dat in de wereld 'binnen'?

Meer of andere informatie kan iets betekenen voor de communicatie.
Dit heeft een invloed op de relatie.
Vanuit de relatie komt er ook nieuwe of andere informatie.

Deze brochure 'Tussen kracht en kwetsbaarheid' bevat informatie over het project 'Binnen & Buiten'. Dit project is gericht op het ondersteunen van reizigers, Sinti en Roma in detentie (binnen) en hun families die achterblijven (buiten). 'Binnen & Buiten' legt een verbinding tussen het justitiepastoraat (pastores en vrijwilligers) en het PWN, Pastoraat voor Woonwagbewoners, Sinti en Roma in Nederland (pastores en intermediairs). In beide werelden is beperkte kennis van elkaar. Het Justitiepastoraat kent de leefwereld binnen detentie en de intermediairs en pastores van PWN kennen de wereld van reizigers, Sinti en Roma buiten detentie.

Jan van der Zandt
Lydia Verhagen

A

Binnen & Buiten

1 Wat is 'Binnen & Buiten'?

Het project 'Binnen & Buiten' legt een verbinding tussen het justitiepastoraat en het Pastoraat voor Woonwagbewoners, Sinti en Roma (hierna afgekort als PWN). In beide werelden is beperkte kennis van elkaar. Het justitiepastoraat kent de leefwereld binnen detentie en de pastores en de intermediairs van het PWN kennen de wereld van reizigers, Sinti en Roma buiten detentie. Meer kennis van elkaar brengt meer communicatie op gang. Vanuit de communicatie kan een samenwerkingsrelatie ontstaan. Deze samenwerking komt adequate hulp en ondersteuning aan reizigers, Sinti en Roma (hierna afgekort als RSR) ten goede.

De doelstellingen voor de komende drie jaar (2023-2025) zijn:

- Kennis en inzicht bevorderen
 - in de verschillende werk- en leefwerelden
 - in de realiteit en vragen van RSR in detentie en thuis
 - in de werkzaamheden van justitiepastoraat
 - in de werkzaamheden en netwerken van PWN
- Netwerk ontwikkelen
 - van justitiepastores en vrijwilligers en het PWN en haar vrijwilligers, om de zorg en dienstverlening aan gedetineerde RSR en hun families te verbeteren
- Thematiseren en agenderen
 - van de vragen van RSR die in detentie verblijven
 - van de vragen van de familieleden thuis tijdens detentie van een familielid

2 De initiatiefnemers

In 'Binnen & Buiten' werken het PWN en het rooms-katholieke justitiepastoraat samen. Hieronder worden zij kort voorgesteld.

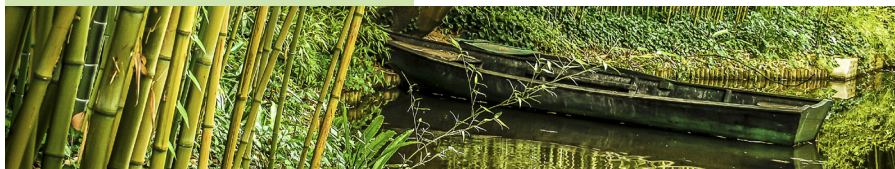
PWN

Het 'Pastoraat voor woonwagbewoners, Sinti en Roma in Nederland' (PWN) is al meer dan honderd jaar pastoraal betrokken bij deze gemeenschappen. Het gaat in deze betrokkenheid over langdurig contact met mensen opbouwen en onderhouden, pastorale zorg en praktische ondersteuning bieden, en over

Christoffel

De betekenis van Christoffel is afgeleid van Christoffel, de patroon van de reizigers. Het PWN noemt mensen die RSR ondersteunen Christoffels. Een Christoffel is iemand die behulpzaam is bij het recht doen aan mensen in het dagelijks leven. Denk hierbij aan het verbeteren van hun positie in de samenleving, aan het recht in groepsverband te wonen in een wagen, het recht tot herstel na de vervolging en vernietiging van Sinti en Roma tijdens en na de tweede wereldoorlog, het stimuleren van werkgelegenheid speciaal voor de jongeren, het opkomen voor de rechten van hen die stateeloos zijn, het opkomen voor gedetineerden en hun achterban. Iedereen kan een Christoffel zijn; een pastor, een wethouder, een burgemeester, een politieagent, een advocaat, een buurvrouw, een ambtenaar, een ondernemer, een gezondheidszorgmedewerker, een onderwijzer, enzovoort.

Christoffel, de patroon van de reizigers, droeg dagelijks mensen en uiteindelijk Christus zelf naar de overzijde van de rivier

een lange periode kennis en inzicht opbouwen over hoe het met deze gemeenschappen in Nederland gaat en wat voor hen van belang en van waarde is.

Het PWN ondersteunt in het land 50 intermediairs, de zogenaamde Christoffels, die RSR maatschappelijk ondersteunen. Een aantal Christoffels bezoekt regelmatig mensen die in detentie verblijven.

Justitiepastoraat

Het rooms-katholieke justitiepastoraat is een onderdeel van de Dienst Geestelijke Verzorging (DGV) van de Dienst Justitiële Inrichtingen. De Dienst Geestelijke Verzorging bestaat uit acht religieuze- en levensbeschouwelijke stromingen: rooms-katholiek, protestants, orthodox, humanistisch, joods, moslim, boeddhistisch en hindoeïstisch. Mensen die in Nederland gevangen zitten hebben recht op geestelijke begeleiding. Binnen iedere Penitentiële Inrichting, (gevangenis) is daarom de Dienst Geestelijke Verzorging actief die gedetineerden begeleidt in individuele gesprekken, groepsgesprekken en in vieringen en bijeenkomsten. De gesprekken met pastores zijn vertrouwelijk, zij delen geen informatie hierover met anderen.

B

Begrijpen begint met weten

Reizigers, Sinti en Roma

In Nederland wonen ongeveer 36.000 reizigers en meer dan 15.000 Sinti en Roma. Om iets van hun cultuur en manier van leven te kunnen begrijpen is het belangrijk om meer hierover te weten. Daarbij is het van belang te beseffen vanuit welk perspectief de informatie verteld wordt. De beste manier om mensen te leren kennen en begrijpen is samen met elkaar optrekken op basis van gelijkwaardigheid. Voor wie (nog) niet in die gelegenheid is kan het een begin zijn om iets te lezen en zo meer over de achtergronden van RSR te weten te komen.

Hoewel de drie groepen heel verschillend zijn, en er ook binnen de groepen diversiteit bestaat, zijn er een aantal overeenkomsten die kenmerkend zijn voor de identiteit van alle drie de groepen en hun manier van leven.

1 Overeenkomsten

Nomadische oorsprong

Aankankelijk met paard en wagens, huifkarren, later met woonwagens en caravans werd er reizend in het levensonderhoud voorzien. Naast kostwinning maakten ook de vooroordelen en daardoor voortdurende weggaging dat er verder getrokken werd bij groeiende onveiligheid. Aan het begin van de twintigste eeuw komen er steeds meer regels en wetten die een trekkend bestaan bemoeilijken. Alhoewel het tijdperk van rondtrekken inmiddels voorbij is heeft de nomadische oorsprong zijn invloed achter gelaten, zoals een enorme hang naar vrijheid. Eigen (nomadische) tradities, regels en wetten spelen een belangrijke rol.

W

Weerbaar

“Wie de moeite neemt in hun verleden te duiken, stuit op maatschappelijk weerbare rondtrekkende mensen. Op individuen die niet te beroerd waren om van alles aan te pakken en die het lef hadden om hun boeltje op te pakken en hun geluk elders te zoeken. Op mensen die het gehele gezin inzetten om te overleven. Er is geen reden om het woonwagenbestaan te romantiseren, want het was zeker niet gemakkelijk. Af en toe moest er flink worden bijgeschooid om de kinderen te kunnen voeden.”⁽¹⁾

De nomadische oorsprong maakt bijvoorbeeld dat mensen liever zelfstandig ondernemer zijn dan te werken als werknemer.

Vrijheid en familieverbondenheid

Een gevolg van de nomadische tijd, waarin je onderlinge afhankelijkheid een zaak was van leven of dood, zijn de enorm sterke familieverbanden. De verantwoordelijkheden en verplichtingen naar de familie zijn oersterk. Daarnaast is de hang naar vrijheid erg groot. Vrijheid is niet hetzelfde als ongebondenheid, maar heeft juist alles te maken met de sterke familieverbondenheid. Veel van de vrijheidsdrang komt voort uit het feit dat RSR niet afgeleid willen worden van de verplichtingen die ze hebben naar hun familie. Familie- en gezinsleven, gebruiken bij geboorte en dood, het geloofsleven, de eigen taal, muziek, handelsgebruiken en dergelijke maken hen tot een levende gemeenschap. De familie blijft in principe samen in voor- en tegenspoed.

Religiositeit

Vanuit de nomadische tijd is een sterke religiositeit ontstaan, een diep gevoeld geloof. Onderweg kom je veel gevaren tegen en die moet je allemaal bezweren. Wie beschermt jou? Er moet een hogere macht in het spel zijn. God trekt met je mee, gaat je voor, is je beschermer. In de wagens, huizen en op de woonwagencentra nemen medailles, beelden en kapelletjes een belangrijke plaats in omdat ze het heilige vertegenwoordigen. Vanuit een diep ervaren religieuze gevoeligheid zijn rituelen belangrijk. Ook bedevaartsplaatsen hebben een grote betekenis. Maria, Jodin, moeder van God en advocaat tussen God en mensen is beschermer, genezer en helper. De plaatselijke kerk of parochie wordt vaak gezien als 'van en voor de burgers'.

Kostwinning

In de 18e, 19e en begin 20e eeuw vervulden rondreizende handelaren met name op het platteland nuttige en gewaardeerde diensten. Niet alleen door handelswaar, ambacht of seizoenswerk, maar ook door het overbrengen van nieuwtjes en boodschappen. Er waren handelslieden, marskramers, ketellappers, stoelenmatters, seizoenarbeiders, kopersmeden, scharenslijpers, paardenhandelaars, berenleiders, muzikanten, orgeldraaiers en handlezers. Na 1968 wordt de trekvrijheid steeds verder aan banden gelegd. Het rondreizen om de kost te verdienen is vanaf de jaren zeventig nagenoeg onmogelijk. Het inzamelen van oud metaal en lompen en dergelijke kwam er deels voor in de plaats. In een veranderende samenleving was steeds minder behoefte aan rondtrekkende venters en ambachtslieden. De omschakeling

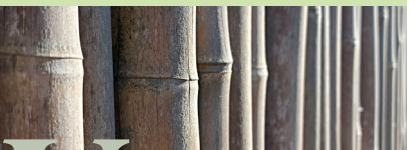
naar andere vormen van kostwinning in een samenleving die steeds meer draait op geschoold werk is groot.

Impact van WOII

Al zolang er rondreizende bevolkingsgroepen in Europa verblijven zijn zij, vooral vanaf het einde van de middeleeuwen, ongewenst verklaard, gestigmatiseerd, opgejaagd, onderdrukt, gediscrimineerd of omgebracht. In de tweede wereldoorlog heeft deze discriminatie en stigmatisering tot een genocide geleid, en zijn bevolkingsgroepen structureel vermoord. In de drie eerste bezettingsjaren maakte de overheid geen onderscheid tussen 'zigeuners' en 'woonwagbewoners'. Beide groepen werden door dezelfde Duitse en Nederlandse maatregelen getroffen: evacuatie uit bepaalde gebieden, beperking van de beroepsuitoefening, geleidelijke samentrekking en opsluiting in verzamelkampen.⁽³⁾ Op dinsdag 16 mei 1944 worden 578 'zigeunerische personen' opgepakt en naar kamp Westerbork getransporteerd. 279 personen worden uit de groep gehaald omdat ze geen 'zigeuners' zijn maar woonwagbewoners. Op vrijdag 19 mei zet men de deportatie van in totaal 245 Sinti en Roma naar Auschwitz in: veertig families, waaronder 147 kinderen. Na de oorlog keerden volgens een opgave van het Rode Kruis slechts 31 mensen terug, alleen volwassenen.⁽⁴⁾ Het verdriet en trauma bij de overlevenden is groot, werkt nog generaties lang door en laat diepe sporen na.

Geen stap verder

"Wij zijn vanouds opgegroeid als zelfstandige ondernemers. Het ondernemen is van lieverlee van ons afgepakt. Als we proberen te venten om wat bij te verdienen, worden we meteen gekort op de uitkering. Dan zinkt de moed je in de schoenen. De meeste van ons dertigers hebben het niet klaar gespeeld om een school te volgen en een vak te leren zoals de burgermensen; hun kinderen en jongeren doen dat min of meer automatisch. Wij hebben het niet klaar gekregen, ook niet met vallen en opstaan. Nu heb ik een huishouden en zit zwaar in de schulden. Ik heb het gevoel dat ik geen stap verder kom." ⁽²⁾

Verleden

"Wij Sinti weten niets uit boeken. Ons leven staat niet beschreven. Onze taal is een spreektaal, geen schrijftaal. De 'boeken' waar wij alles uit weten, zijn mede in Auschwitz vernietigd. Onze verhalen mogen niet verloren gaan. Het verleden mag niet vergeten worden. Het heeft ons hoe dan ook gevormd." ⁽⁵⁾

2 Verschillen

Naast overeenkomsten zijn er ook verschillen tussen reizigers, Sinti en Roma. Hierna wat meer achtergronden van de verschillende gemeenschappen:

Reizigers

Marskramers

Mensen die van het begin van de 19e eeuw een reizend bestaan leidden vanwege tekort aan huisvesting en werkgelegenheid. Reeds in de 18e eeuw trokken marskramers rond met een mand op de rug om waar aan de man te brengen; te venten langs de deuren. Ze hadden een belangrijke en onmisbare positie in de toenmalige samenleving. Op het platteland, toen nog zonder winkels en kranten, was altijd behoefte aan communicatie en handel.

Met paard en wagen

In het begin van de 19e eeuw kwam de handkar in de mode, waarop paard en woonwagen volgden, zodat zij grotere gebieden konden bestrijken en seizoenarbeid konden verrichten met het hele gezin. Denk aan aardappels rooien, fruit plukken maar vooral venten langs de deuren met galanterie en lappen stof. Ook het verrichten van traditionele ambachten zoals stoelen matten, messen slijpen en orgels draaien.

Onderduiken tijdens oorlogstijd

Tijdens de oorlog zijn veel paarden door de bezetter ontnomen en veel reizigers hebben moeten onderduiken. Na de oorlog hebben ze hun traditionele beroep en huisvesting weer opgepakt.

Grote woonwagencentra

In de zestiger jaren ontstonden de grote woonwagencentra; ongeveer vijftig verspreid over het hele land. Alle Nederlandse reizigers werden geacht naar deze centra, centrale woonwagenkampen, te verhuizen. De meesten van hen ontvingen een bijstandsuitkering. Er was een school en een centrumgebouw met daarin ook een kapel.

Deconcentratie grote centra

De grote centra bleken geen succes vanwege gebrek aan werkgelegenheid en het verliezen van de oude beroepen. Mensen hadden weinig omhanden. De deconcentratie van de centra werd ingezet en kleine locaties met standplaatsen werden aangelegd waarop de reizigers moesten gaan wonen.

Afschaf woonwagenwet en begin afbouwbeleid

Eind negentiger jaren werd de woonwagenwet afgeschaft; voor gemeentes dé gelegenheid om het aantal standplaatsen op een locatie in te perken en jonge

gezinnen te verwijzen naar huizen. Dit was het begin van het afbouwbeleid, ook wel aangeduid met de afschuwelijke term 'uitsterfbeleid'.

Woonwagencultuur op erfgoedlijst

Er heerste onvrede onder de reizigers en hun voortrekkers spanden procedures aan tegen de lokale gemeentes over deze gang van zaken. In 2014 resulteerde dat in het plaatsen van de woonwagencultuur op de Nationale Erfgoedlijst. Dit heeft een nieuw landelijk woonwagenbeleid in het leven geroepen.

Einde afbouwbeleid en uitbreiding standplaatsen

Het nieuwe beleid hield in dat er een einde moest komen aan het afbouwbeleid en dat gemeentes zich dienden in te zetten voor het bouwen van nieuwe standplaatsen om de reizigers de gelegenheid te geven bij elkaar te kunnen wonen op woonwagencentra. Bewoners die in de periode van het afbouwbeleid gedwongen in huizen moesten wonen, krijgen nu alsnog de gelegenheid een beroep te doen op een standplaats. Dit is een omslag van het beleid van 180 graden en heeft veel voeten in de aarde.

Sinti

Oorsprong

Sinti komen oorspronkelijk zo'n 1000 jaar geleden uit India en Pakistan. Al aan het einde van de middeleeuwen, sinds de 15e eeuw, waren er rondtrekkende Sinti-families in Nederland. In de 19e eeuw verblijven zij, na een tijd verdreven te zijn geweest, weer in Nederland. Zij trekken dan rond als muzikant, waarzegger en handelaar.

Oorlog

Reeds vóór de oorlog werden de Sinti onderdrukt en dikwijls verjaagd. Dit leidde tot de deportatie van 245 mensen naar Nazi concentratiekampen tijdens de tweede wereldoorlog.

Kille ontvangst

Na de oorlog kregen de overlevenden een kille ontvangst en bouwden moeizaam hun bestaan op. Zij deelden niet in de wederopbouw van het land en leefden een teruggetrokken bestaan. Zij waren niet welkom op de nieuwe woonwagencentra of kozen er zelf voor om daar niet te gaan wonen.

Leven en werken onder elkaar

Sinti wonen verspreid op kleine woonwagenlocaties hoofdzakelijk in het zuiden van het land.

Zij zijn van ouds zeer op elkaar betrokken, wensen in familieverband onder elkaar te wonen in wagens en helpen elkaar waar dat kan. Ze spreken onderling hun eigen taal.

Roma

Sinds de eerste wereldoorlog

Vanaf de eerste wereldoorlog verblijven er enkele familiegroepen in Nederland. In de tweede wereldoorlog zijn zij slachtoffer van de deportaties. In Nederland kregen de Roma die terug kwamen en de Roma die waren achter gebleven een kille behandeling.

Zeventiger jaren

In de zeventiger jaren komen nieuwe familiegroepen Roma naar Nederland. Aanvankelijk woonden zij op elf tijdelijke locaties met prefab woningen en stacaravans. Sinds 1988 wonen zij verspreid in huizen.

Instromers

Na de jaren zeventig komen individuele gezinnen naar Nederland. Zij leven vaak illegaal en trekken bij familie in. Ze leven van eigen ondernemingen en/of sociale uitkeringen.

Negentiger jaren

Onder de asielzoekers vanwege de Balkenoorlog waren ook velen Roma. Een deel van hen meldt zich aan bij opvangcentra, een ander deel zoekt zijn eigen weg. We spreken inmiddels van de groep Roma van 1978, de groep van de Kosovo-oorlog 1991 en de groep werkzoekers, instromers, straatkrantverkopers etc. van de laatste jaren, een gevolg van de eenwording van Europa.

Veelkleurenbevolking

De Roma worden door de Nederlandse staat niet gezien als vluchtelingen. Omdat zij uit verschillende Midden- en Oost-Europese landen komen vormen zij een palet van verschillende godsdiensten en leef-achtergronden. Hun eigen taal verbindt Roma onderling met elkaar. Ondanks de verschillende dialecten kunnen Roma overal ter wereld met elkaar communiceren.

De onderlinge bindingen zijn hecht. Het niet gezamenlijk kunnen wonen op een locatie in woonwagens maakt de onderlinge contacten en het samenleven in familiegroepen moeilijker. Dit schaadt vaak de onderlinge verbondenheid. Doordat deze familiegroepen niet langer bij elkaar wonen maar verspreid over steden en dorpen, is de hang naar onderlinge bijeenkomsten en ontmoetingen sterker. Roma zijn wereldburgers, ze houden constante verbinding met familieleden elders, zijn zeer mobiel en minder gebonden aan landsgrenzen. Voor onderlinge contacten maken ze veelvuldig gebruik van moderne communicatiemiddelen.

3 Opbouwen van een relatie

In een beknopte brochure zoals deze kunnen we maar een beperkte hoeveelheid informatie opnemen over de achtergronden van RSR. Wie meer wil lezen kan terecht bij het PWN, zie blz. 18 en 19 van deze brochure. Begrijpen begint met weten, en informatie is daarbij belangrijk. Maar lezen kan nooit het leren in de praktijk vervangen. Informatie en communicatie hebben alles te maken met relatie:

Acceptatie

Sinti-vrouw: "Sinti zijn is ook een beetje een gevoel. En zodoende dat ook onze kinderen ja, gewoon vanzelfsprekend weten waarom dingen zo zijn en zo moeten blijven. Jullie hebben dat gevoel niet. Jullie zijn geen Sinti. Daarom dat jullie moeten vragen, om te begrijpen. Jullie vragen ons het hemd van het lijf af.

Wat dat betreft zijn jullie hartstikke onbeschoft. Ja, waarom wil jij alles van mij weten?

Filmmaker: "Omdat daar mijn film over gaat."

Sinti-vrouw: "Daar gaat jouw film over... En dat geeft jou het recht om mij te cessereren."

Filmmaker: "Nou, niet het recht..."

Sinti-vrouw: "Nog net niet."

Filmmaker: "Maar jij staat het mij toe..."

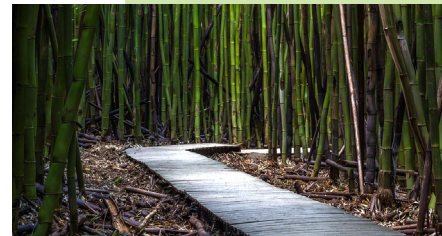
Sinti-vrouw: "Ja, omdat ik eraan mee wil werken om het slechte beeld te veranderen. Ik wil eraan meewerken dat mensen zien dat we gewoon ook mensen zijn met alles wat erbij hoort, met gebreken, met vooroordelen, met gevoelens, dat we kwetsbaar zijn. En dat je vaak uit angst om gekwetst te worden je stoerder voordoet dan je in werkelijkheid bent. Natuurlijk gebruik ik jou ook net zo hoe jij mij gebruikt. Als je me gewoon neemt zo hoe ik ben..."

Filmmaker: "Maar vind je niet dat accepteren ook te maken heeft met kunnen begrijpen?"

Sinti-vrouw: "Kun je alleen maar begrijpen als je alles weet? Accepteer ons, en je zult onze vriend kunnen worden. Je kunt bij mij binnenkomen, je kunt bij mij eten en drinken. Ik wil met je samen feesten en dansen, ik wil mijn verdriet met je delen. Maar laat me in mijn waarde. Dan kun je mijn vriend worden. En dan zul je veel meer van me horen, en zodoende ook begrijpen als dat je zo doorgaat."

Filmmaker: "Ok, ik leg nu de camera weg..."

Sinti-vrouw: "Welkom vriend!"⁽⁶⁾

C Laveren tussen kracht en kwetsbaarheid

1 Kwetsbaarheid

Detentie maakt mensen kwetsbaar

De praktijk leert dat RSR te maken krijgen met justitie. Mensen uit deze groep raken gedetineerd. Detentie heeft grote gevolgen; voor mensen 'binnen', maar zeker ook voor mensen 'buiten' die achterblijven.

RSR hebben een sterke, krachtige eigen identiteit. Tegelijkertijd is hun positie in de samenleving vaak kwetsbaar.

Binnen in de gevangenissen kunnen mensen een beroep doen op verschillende vormen van hulp en ondersteuning. Vaak hebben RSR echter weinig vertrouwen in de hulp en ondersteuning die aangeboden wordt. Dit geldt voor de mensen die gedetineerd zijn, maar ook voor de familieleden die achterblijven tijdens een detentie. Ook is het voor hen niet altijd duidelijk op welke manier deze hulp georganiseerd is.

2 Leven en overleven

Wantrouwen

Het wantrouwen naar mensen buiten de eigen groep en naar instanties is in de loop van de geschiedenis ontstaan. RSR zijn door de eeuwen heen opgejaagd en vervolgd. Meerdere malen in de geschiedenis zijn er pogingen gedaan om hen uit te roeien. Tot op de dag van vandaag worden zij door burgers en instanties vaak bejegend vanuit vooroordelen.

Overleven in moeilijke situaties was alleen mogelijk door de hechte onderlinge banden, de zorg en betrokkenheid op elkaar, en de bescherming en afscherming van de eigen groep en cultuur. Niet zomaar alles delen was heel lang een noodzakelijke zelfbescherming.

Vertrouwen

In de wereld buiten de gevangenis is er soms wel vertrouwen gegroeid in de contacten met intermediairs, ook wel Christoffels genoemd. Dit zijn mensen die hulp en ondersteuning bieden aan RSR en vaak jarenlang met hen samen onderweg zijn in hun leven.

Tijdens hun detentieperiode kunnen mensen voor een vertrouwelijk gesprek terecht bij de geestelijke verzorgers (voor RSR veelal de katholieke pastores, soms ook de protestante dominees, een enkele keer een imam). Zij hebben een ambtsgeheim en delen wat met hen besproken wordt niet met anderen. In reactie op de negatieve vooroordelen en vervolgingen houden RSR echter het contact met de omringende samenleving zo beperkt mogelijk. Een vertrouwensrol hebben betekent daarom niet automatisch dat er vertrouwen is om persoonlijke dingen te delen. Vaak bespreken RSR niet wat hen écht bezig houdt, of maar voor een klein stukje. Er is weinig vertrouwen in de burgersamenleving, waar ook het justitiepastoraat voor velen uit deze gemeenschappen deel van uit maakt.

Verbinding

De justitiepastores kennen de wereld binnen detentie en de intermediairs of Christoffels van PWN hebben kennis en ervaring van de wereld van RSR buiten detentie.

De meeste intermediairs zijn echter onbekend met de wereld van justitie en detentie, met haar eigen regels en structuren. De meeste justitiepastores weten weinig van de cultuur en leefwereld van RSR.

Het project 'Binnen & Buiten' investeert op een brug tussen de wereld binnen en de wereld buiten de gevangenis. Er wordt ingezet op meer kennis en inzicht in de verschillende werk- en leefwerelden. Een belangrijk streven is om meer verbinding te leggen tussen de pastores en vrijwilligers van het justitiepastoraat en de pastores en intermediairs van het PWN.

3 Kansen

Op zoek naar wat er nodig is

Het project 'Binnen & Buiten' gaat op zoek naar wat er nodig is om vanuit kwetsbaarheid en crisissituaties rondom detenties kansen en mogelijkheden te ondersteunen en/of te creëren die de omstandigheden van RSR verbeteren en zo hun kansen in de samenleving vergroten.

Waardigheid

“Het doet ertoe wie de verteller is van een verhaal. (...) We sluiten aan bij het perspectief van de mensen zelf. Hun zicht op de eigen situatie, op het verleden, en op de weg de toekomst in, is het uitgangspunt in het contact. Of het beeld realistisch is kan onderwerp van het gesprek zijn en een zoektocht in de tijd. (...) De waardigheid van mensen staat centraal. Waardigheid gaat over het verhaal dat mensen zelf over hun leven vertellen serieus nemen. Het gaat ook over eerlijk zijn wanneer je het anders ziet, maar er niet automatisch vanuit gaan dat jij goed zit.” ⁽⁷⁾

Beeldvorming bepaald door kennis

Een onderdeel van deze zoektocht is in ieder geval bijdragen aan het wegnemen van vooroordelen naar beide kanten. Meer informatie en achtergrondkennis is hierin belangrijk, met oog voor de invloeden van het verleden op het heden. Maar kennis is ook altijd ingekleurd vanuit een bepaald perspectief.

'Binnen & Buiten' wil het perspectief van Roma, Sinti en reizigers zelf centraal stellen.

D Het project 'Binnen & Buiten' in drie fases

'Binnen & Buiten' is een driejarig project met drie fases:

Fase 1: inventariseren

- Welke hulp- en ondersteuningsvragen hebben reizigers, Sinti en Roma (RSR) die te maken hebben met detentie? Waar lopen zij tegen aan? Wat hebben zij nodig?
- Welke vragen hebben pastores binnen de gevangenissen die contact hebben met RSR? Wat hebben zij nodig om RSR in detentie op een goede manier te kunnen ondersteunen?
- Welke vragen hebben intermediairs buiten die contact hebben met families die te maken hebben met detentie? Wat hebben zij nodig om deze families op een goede manier te kunnen ondersteunen?

Fase 2: doelen formuleren en bijstellen (zie ook blz. 5)

Fase 3: doelen vorm geven en uitvoeren

Gebruikte literatuur

1. Cottaar e.a. 1997 'Woonwagenbewoners en Zigeuners in Nederland', blz. 104.
2. Van der Zandt e.a. 2020 'Kostwinning van Sinti en Roma, Toen en Nu! Levenswerkboek over werkgelegenheid', blz. 35.
3. Van Ooijen 1993 'Je moet weg, hier komen mensen wonen: Woonwagenbeleid in Nederland 1890-1990' blz. 164.
4. Van Hout, van der Zandt 2009 'Donkere dagen. Uit het leven van Sinti, Roma en woonwagenbewoners'.
5. Van Hout, van der Zandt 2009 'Donkere dagen. Uit het leven van Sinti, Roma en woonwagenbewoners' blz. 36. Aan het woord is Beike Steinbach.
6. Entrop 2007 'Een volk zonder eigen land', documentaire beschikbaar via Netflix en NPO Start.
7. Verhagen 2022 '(Ex)gedetineerde als primair belanghebbende' in 'Een precair proces. Teksten over re-integratie van (ex)gedetineerden' blz. 29-30.

E Informatiemateriaal beschikbaar bij PWN

Er is veel materiaal en kennis beschikbaar bij PWN.
Neem gerust contact met ons op.

In deze brochure aandacht voor de zes levenswerkboekjes die in de laatste jaren zijn uitgegeven. Ze zijn voor €5,- per stuk te bestellen bij het PWN.

Het initiatief van het project levenswerkboek is in 2015 ontstaan uit het oorspronkelijke levenswerkboek van 'MST Mensen in beeld houden'. De eerste uitgave is gezamenlijk uitgevoerd met als titel: 'Toen, nu en dan? Een levenswerkboek van drie dertigers onder de Roma'.

Het levenswerkboekproject gaat om verbindingen leggen tussen de reizigers, Sinti en Roma en de burgersamenleving op grond van persoonlijke verhalen, ervaringen en kennis.

Toen, nu en dan?

Een levenswerkboek van drie dertigers onder de Roma

Een gezamenlijke productie van het Pastoraat Woonwagenbewoners, Sinti en Roma in Nederland (PWN) en 'MST Mensen in beeld houden'.

Uitgave: Stichting Media PWN, augustus 2017

Het verleden is nog dichtbij

Een levenswerkboek van drie Sintivrouwen

Uitgave: Stichting Media PWN, mei 2018.

Werken aan de toekomst

Uit het verleden en heden van onze eeuwenoude Sintigeschiedenis

Een levensgeschiedenis van drie dertigers onder de Sintivrouwen

Uitgave: Stichting Media PWN, maart 2019.

Met liefde en respect reddden we het

Levenswerkboek van een jong Romagezin

Uitgave: Stichting Media PWN, april 2019

Kostwinning van Sinti en Roma, Toen en Nu!

Levenswerkboek over werkgelegenheid

Uitgave: Stichting Media PWN, lente 2020

Klein houden te boven komen

Met andere ogen kijken naar reizigers, Sinti en Roma

Uitgave: Stichting Media PWN, november 2021

Ook bevelen wij de films en documentaires aan die Bob Entrop heeft gemaakt over het leven, de cultuur en de geschiedenis van Sinti en Roma. Deze zijn te bekijken op NPO Start.

E Relevante namen en contactgegevens

PWN

Pastoraat voor woonwagenbewoners, Sinti en Roma in Nederland

Emmaplein 19c

5211 VZ 's-Hertogenbosch

www.pwin.nl

Rooms-katholieke justitiepastoraat

Bezuidenhoutseweg 20

2594 AV Den Haag

Tel 06-55438187 of 06-21892336

www.justitiepastoraat.nl

Pastor/Rachai Jan van der Zandt

Telefoon 06-51217676

Email pwin@telfort.nl

Pastor Lydia Verhagen

Telefoon 06-41627950

Email bij PWN l.verhagen@rooihart.nl

Email bij GV justitie l.verhagen@dji.minjus.nl

Tussen
kracht
en
kwetsbaarheid
zit
vertrouwen